

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ МОВИ Й МОВЛЕННЯ: СТРУКТУРНИЙ І МІЖДИСЦИПЛІНАРНІ МЕТОДИ

Проблемні питання

1. Структурний метод та його методики.
 1. 1 Дистрибутивний аналіз.
 1. 2. Аналіз безпосередніх складників.
 1. 3. Трансформаційний аналіз.
 1. 4. Компонентний аналіз.
2. Міждисциплінарні методи дослідження мови.

Основна література

Гируцкий А. А. Общее языкознание : учебник. Минск : Вышэйшая школа, 2017. С. 196-230.

Кочерган М. П. Загальне мовознавство. Київ : ВЦ «Академія», 2010. С. 355 – 405.

Додаткова література й інтернет-ресурси

Супрун, Л. В. Загальне мовознавство. Практичні заняття, самостійна робота : навч. посіб. Київ: Знання, 2012. С. 43-82.

СУМ 2018. URL: <http://sum.in.ua/s/zhurnal> (дата звернення: 02.09.2020).

Feldman H. A Grammar of Awtuw. *Pacific Linguistics. Series B, 94*. Canberra : Australian National University, 1986. P. 95.

Fries Ch. The Structure of English. New York : Harcourt, Brace, and World, 1952. 320 p.

Kennedy G. Variation in the distribution of modal verbs in the British National Corpus. *Using Corpora to Explore Linguistic Variation*. New York, Amsterdam : John Benjamins Publishing, 2002. P.73-90.

McCarthy M. Good Listenership made plain: British and American non-minimal response tokens in everyday conversation. *Using Corpora to Explore Linguistic Variation*. New York, Amsterdam : John Benjamins Publishing, 2002. P. 49-72.

Pinker S. Words and Rules: The Ingredient of language. New York : Perennial, 2000. P. 96.

Taisner P. Lectures on Structure and derivation. Poznań : Wydawnictwo Poznańskie, 2003. P. 30.

WALS Online. Feature 107A: Passive Constructions, URL: <https://wals.info/feature/107A#2/16.6/148.7> (дата звернення: 03.08.2020).

 1. М. МакКарті дослідив розряд так званих “немінімальних респонсивів” (“non-minimal responses”), наприклад, *wow*, *absolutely*, *sure* тощо. На матеріалі корпусів британського та американського варіантів англійської мови дослідник визначив функційні особливості цих респонсивів, їхню прагматичну важливість, а також значення для комунікативної компетенції мовців та ефективності інтеракцій. Ознайомтеся з висновками вченого й з’ясуйте, який метод/и лінгвістичних досліджень застосував М. МакКарті.

McCarthy M. Good Listenership made plain: British and American non-minimal response tokens in everyday conversation, 2002. P. 68-69.

The response tokens may also cluster in consecutive series across speakers, where coordinated joint actions realise multiple signals of (pre-)closure and simultaneous relational consolidation. Often they cluster with other markers of closure such as thanks, checks, confirmations and salutations.

Extract 26 (Am.)

- ⟨1⟩ How are you doing in there? Let’s see eleven thirty.
⟨3⟩ I’m tired actually. ⟨\$E⟩ laughing ⟨\$E⟩ Oh. Yeah. Yeah. Looks good.
Okay.
⟨2⟩ Okay great. Thanks Irene.

Extract 27 (Br.)

[Telephone call concerning a printing order]

- ⟨\$2⟩ Do you think it needs editing?
⟨\$1⟩ Erm I shouldn’t think so.
⟨\$2⟩ Good. Brilliant. Okay well I’ll be round to pop it up.
⟨\$1⟩ Okay.
⟨\$2⟩ Pick it up today.
⟨\$1⟩ Okay [male name].

The analysis of non-minimal response tokens shows a set of items in British and American English which occur within the core, first 2000 frequency lists for each variety. Although there are differences between the two varieties (see Figure 1 above), they have more in common than that which separates them. Their commonality is seen in the examination of local contexts and functions, and both varieties show a strong orientation by listeners towards relational aspects of the discourse. In both varieties, 'good listenership' seems to demand more than just acknowledgement and transactional efficiency, and listeners orientate towards the creation and maintenance of sociability and affective well-being in their responses.

Cross-corpora comparisons of this inter-varietal type and comparisons across languages are useful in two major respects. In the first place they may confirm or may refute functional interpretations made from one variety or language as not being idiosyncratic to one culture or speech community. Spoken corpora as a locus for research into human communication always run the risk that features of talk may be culture-bound, and it is only in intervarietal and interlingual studies that one can find safer ground for generalisations.

2. У статті Г. Кеннеді представлено результати дослідження особливостей уживання модальних дієслів у різних регістрах (сферах) спілкування. На матеріалі корпусу британського варіанту англійської мови дослідник встановив залежність вибору форми модального дієслова від граматичного контексту, у якому вона трапляється. Який метод дослідження застосував Г. Кеннеді?

Kennedy G. Variation in the distribution of modal verbs in the British National Corpus, 2002. P. 83, 88-89.

Table 5 shows that modals occurring in passive voice structures (structure 3) are particularly important in certain 'informative' genres. For example, about 25% of all modals in 'Natural and Pure Science, 'Applied Science', 'Social Science' and 'Commerce and Finance' occur in this structure, compared with only 15% overall. On the other hand, structure 3 is comparatively infrequent in imaginative prose and spoken texts. When modals are used with perfect aspect in structure 5 there is a comparatively higher use of this structure in 'Imaginative

Prose' and 'World Affairs' than in other genres. The use of modals with progressive aspect in the BNC is extremely rare as is shown in Table 5 for structures 4, 6, 8, and 9. Tables 6 and 7, suggest that the variation in the use of individual modals in the extent to which they each use the nine modal structures is even more striking than variation among genres.

Table 5. Modal verb phrase structures in genres of the BNC (%)

	1	2	3	4	5	6	7	8
Modal structure	All BNC	All BNC spoken	All BNC written	Imaginative prose	Natural and pure science	Applied science	Social science	World affairs
1 Modal alone	1.9	6.0	1.3	3.1	0.4	0.5	0.5	0.6
2 Modal + infinitive	76.0	84.9	74.5	81.3	67.4	71.0	69.4	71.0
3 Modal + <i>be</i> + past ptc	14.7	3.4	16.6	4.8	27.1	24.3	25.2	19.2
4 Modal + <i>be</i> + pres ptc	1.5	1.8	1.5	1.7	0.7	1.2	1.0	1.1
5 Modal + <i>have</i> + past ptc	5.1	3.6	5.4	8.4	3.7	2.5	3.1	6.8
6 Modal + <i>be</i> + <i>being</i> + past ptc	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
7 Modal + <i>have</i> + <i>been</i> + past ptc	0.7	0.2	0.7	0.5	0.7	0.6	0.7	1.2
8 Modal + <i>have</i> + <i>been</i> + pres ptc	0.1	0.1	0.1	0.2	0.0	0.0	0.1	0.1
9 Modal + <i>have been being</i> + past ptc	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
Total	100	100	100	100	100	100	100	100

3. Лінгвіст Ч. Фрайз визначив 14 типів відмінностей між дієсловом та іменником в англійській мові (Fries Ch. *The Structure of English*, 1952). Розгляньте приклади та встановіть: (а) аспект, якого стосуються контрасти; (б) види контрасту; (в) метод дослідження, застосований Ч. Фрайзом:

Дієслова:	<i>paint</i>	<i>subject</i>	<i>adjourn</i>
	<i>read</i>	<i>decide</i>	<i>offend</i>
	<i>accept</i>	<i>break</i>	<i>use</i>
	<i>deform</i>	<i>assist</i>	<i>refuse</i>
	<i>catch</i>	<i>deliver</i>	

Іменники:	<i>exposure</i>	<i>perplexity</i>	<i>leakage</i>
	<i>departure</i>	<i>division</i>	<i>defense</i>
	<i>appearance</i>	<i>servant</i>	<i>object</i>
	<i>dismissal</i>	<i>device</i>	<i>teaching</i>
	<i>flattery</i>	<i>payment</i>	

4. Прочитайте й виконайте завдання. Трансформаційний аналіз ґрунтується на генерації складних синтаксичних структур із простих структур за допомогою компактного набору правил (трансформацій). Вихідним положенням трансформаційного методу є те, що синтаксична система складається з ядерної та похідної підсистем. Ядерна підсистема містить набір типів елементарних речень / конструкцій із дієсловом у формі теперішнього часу, дійсного способу, активного стану (без модальних слів, однорідних членів, інфінітивів, означень, обставин тощо). Ядерні конструкції описують елементарні ситуації. Складні синтаксичні конструкції виводяться з елементарних шляхом застосування конкретних правил (трансформацій). Трансформації або взагалі не змінюють змісту ядерної конструкції або незначно видозмінюють його. При цьому лексичний склад ядерної конструкції залишається незмінним. Ідея про те, що різноманіття синтаксичних типів у природних мовах ґрунтується на відносно простій системі ядерних типів, які трансформуються за допомогою невеликої кількості трансформаційних правил, стимулювала розвиток генеративної (породжувальної / трансформаційної) граматики Н. Хомського.

А. Прокоментуйте думку С. Пінкера стосовно породжувальної граматики Н. Хомського:

Pinker S. Words and Rules: The Ingredient of language, 2000. P. 96.

“When it comes to syntax, Chomsky is famous for proposing that beneath every sentence in the mind of a speaker is an invisible, inaudible *deep structure*,

the interface to the mental lexicon. The deep structure is converted by transformational rules into a surface structure that corresponds more closely to what is pronounced and heard. The rationale is that certain constructions, if they were listed in the mind as surface structures, would have to be multiplied out in thousands of redundant variations that would have to have been learned one by one, whereas if the constructions were listed as deep structures, they would be simple, few in number, and economically learned”

Б. Визначте, які з цих конструкцій є вихідними (ядерними), а які генерованими, і позначте це символом “→” або “←”. Прокоментуйте спільні та відмінні ознаки між вихідними та генерованими конструкціями:

<i>спів птаха</i>		<i>пташиний спів</i>
<i>сіяння рису</i>		<i>сіяти рис</i>

В. Розгляньте подані приклади генерації синтаксичних структур і сформулюйте трансформаційні правила:

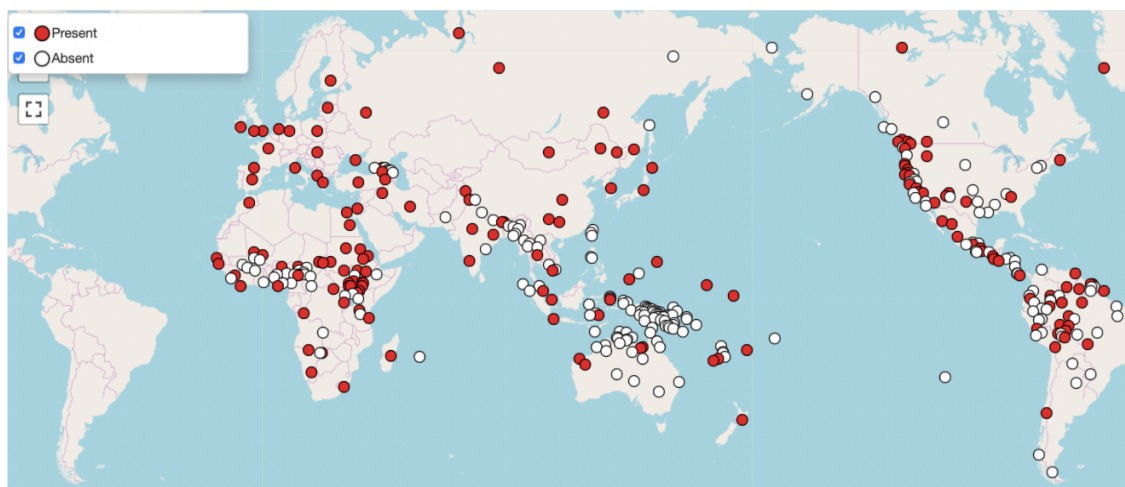
Jack opened the door. → The door was opened by Jack.

Jack opened the door and Jack came in. → Jack opened the door and came in.

I called Jack and asked Jack to open the door. → I called Jack and asked him to open the door.

Г. Чи можна вважати ці правила універсальними? Проаналізуйте, наприклад, інформацію, наведену в *Атласі мовних структур (WALS Online)* стосовно вираження категорії ‘пасивний стан’? Чи можна застосувати правило маніпуляції конструкціями активного та пасивного стану, якщо граматична будова мови не передбачає наявності конструкцій пасивного стану.

WALS Online. Feature 107A: Passive Constructions

Яку трансформацію застосовано з метою пригнічення агенса в папуаській мові ауту (англ. Awtuw, сепікська група), поширеній у басейні річки Сепік в Папуа Новій Гвінеї?

Feldman H. A Grammar of Awtuw, 1986. P. 95

<i>rey</i>	<i>æye</i>	<i>rokra-kay</i>	<i>æye</i>	<i>rokra-kay</i>
3sg.m	food	cook-perf	food	cook-perf
'He has cooked food.'			'Someone has cooked food.'	

Г. Порівняйте синтаксичні конструкції в англійській мові (1) та (2). Визначте статус послідовності, **виділеної жирним шрифтом**. Чи є вона конституюнтою обох структур? Якщо ця послідовність виявляється конституюнтою конструкцій, вона функціонує як будівельний блок, тобто може траплятися в різних позиціях у генерованих конструкціях.

Taisner P. Lectures on Structure and derivation, 2003. P. 30.

(1) we [VP came [**across** [NP John's backyard]]]

(2) we [VP came [**across** [NP John's stepmother]]]

Умовні скорочення й символи: VP – verb phrase, NP – noun phrase, [] – вузли синтаксичного дерева.

Застосуйте трансформацію до структури (2) за прикладом трансформації структури (1). Виконайте парсінг (синтаксичний аналіз) та формалізуйте речення у структуру даних, яка відповідає синтаксичній структурі вхідної конструкції. Порівняйте синтаксичні дерева (1) та (2).

Приклад: (1) we [VP came [**across** [NP John's backyard]]]

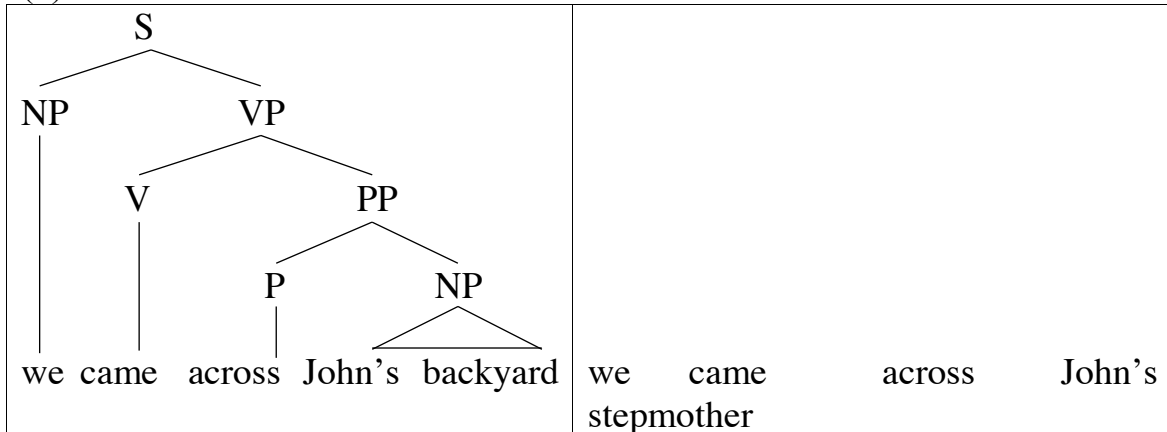
We came across John's backyard. →

It was across John's backyard that we came.

(2) we [VP came [across [NP John's stepmother]]]

We came across John's stepmother. →

Формалізація вихідної Формалізація вихідної
синтаксичної структури речення синтаксичної структури речення (2)
(1)

Умовні скорочення й символи: S- sentence, NP – noun phrase, VP – verb phrase, V- verb, PP – prepositional phrase, P – preposition.

Д. Підтримайте або спростуйте такі тези. Обґрунтуйте свою відповідь:

- 1) Всі трансформаційні правила обов'язкові.
- 2) Факультативні та обов'язкові правила в різних мовах збігаються.
- 3) Існують універсальні обмеження на трансформації.
- 4) Саме обмеження на трансформації, а не трансформації безпосередньо формують мовну компетенцію людини.
- 5) Суть методики трансформаційного аналізу полягає в тому, що в основі класифікації мовних структур лежить їх еквівалентність іншим за будовою структурам.
- 6) Для трансформаційної методики не має значення, що вважати критерієм еквівалентності трансформацій (які перетворення не/можна віднести до трансформацій).
- 7) Якщо зв'язки між елементами вихідної структури не зберігаються між відповідними елементами у генерованій структурі, то їх можна вважати трансформами.

5. Компонентний аналіз є методом дослідження смислового аспекту одиниць мови. Мета полягає у членуванні значення на мінімальні складники. Характер компонентного складу лексичного значення залежить від ступеня конкретності / абстрактності вираженого словом

поняття. З'ясуйте структуру значення слова укр. журнал за допомогою компонентного аналізу. Дотримуйтеся такого алгоритму:

1/ Проаналізуйте дефініцію одиниці *журнал*: **ЖУРНАЛ**, у, чол. Періодичне друковане видання у вигляді книжки (СУМ 2018; URL: <http://sum.in.ua/s/zhurnal>).

2/ Визначте слово чи сполучення, яке позначає рід речей, до якого належать журнали. Значення *гіпероніма* – перший компонент у складі дефініції: ‘_____’.

3/ Гіперонім вказує на ознаки, що є спільними для журналу та інших об'єктів цього роду, тобто *інтегральні семантичні ознаки*: (1) ‘_____’; (2) ‘_____’.

4/ На основі інтегральних ознак з'ясуйте найменування інших об'єктів, співвідносних із цією категорією. Поняття, позначені цими назвами, є видовими (согіпоніми) по відношенню до родового поняття (гіперонім):

- *газета* “Періодичне видання, що виходить через короткі проміжки часу, містить офіційні матеріали, оперативну інформацію і статті з актуальних суспільно-політичних, наукових, виробничих та інших питань, а також літературні твори й рекламу”;

- _____ “Періодичне видання, що випускається оперативно, має ознаки журнального або газетного видання, містить матеріали організації, яка його видає”;

- _____ “Періодичне видання, що містить ряд творів, пов'язаних між собою темою, структурою”;

- _____ “Періодичне довідкове видання, у якому в чіткій послідовності зазначаються дні, тижні, місяці конкретного року, а також вміщується різноманітна інформація”;

- _____ “Періодичне реферативне видання, що містить розширені й зведені реферати, які складаються з найбільш актуальних зарубіжних опублікованих матеріалів або вітчизняних неопублікованих документів, що вимагають оперативного сповіщення. Містить короткі відомості, призначені для оперативного інформування користувачів”;

- _____ “Перелік товарів (послуг) з їхнім описом”.

5/ Порівняйте семантичні ознаки у складі дефініцій відібраних слів. Визначте розбіжності між складниками дефініції слова *журнал* та складниками інших дефініцій. Відмінні ознаки називаються диференційними семантичними ознаками.

6/ Систематизуйте отримані дані:

Одиниця	Інтегральні ознаки		Диференційні ознаки	
	‘видання’	‘періодичність’	‘форма видання’	‘зміст інформації’
<i>журнал</i>	+	+	‘брошурований’	публіцистичні, наукові, художні тексти (стаття, нарис, повідомлення, фейлетон, інтерв’ю, оповідь, уривок із роману)
<i>газета</i>	+	+	-	офіційна інформація; публіцистичні, наукові, художні тексти; реклама,

Чи можна вважати методику компонентного аналізу досконалою? Які переваги чи недоліки вона має? Обґрунтуйте свою думку.

6. Укладіть глосарій головних термінів та понять до теми.